

hel, verhooging en vernedering, kortom al die antitheta, die, om in de gedachtewereld van Augustinus te blijven, zich paarsgewijs contraponeren in de *civitas Dei* en de *civitas diaboli*, de *civitas caelestis* en de *civitas terrena* en die hij in zijn „de *Civitate Dei*”, het werk, dat in zijn compositie een antithese van groot formaat geworden is, heeft geschilderd. Zoo bracht reeds de stof, die hij te behandelen had, hem als vanzelf tot het gebruiken van deze figuur en hij is door haar zoozeer geïmponeerd, dat ze bij hem van rhetorischen uitdrukkingsvorm in zekeren zin geworden is tot denkcategorie. Hij denkt vaak in antithesen en sommige zijner preeken zijn als het ware snoeren van aaneengeregen gedachten tegenstellingen. Terecht echter merkt Marie Comeau op, dat Augustinus zeer wel wist, dat de gedachten niet steeds zoo rigoureuus tegenover elkaar staan als de woorden, waarin ze zijn uitgedrukt en dat de theologische en philosophische interpretatie, door op de stijlgewoonten der oude rhetoren geen acht te slaan en dus den invloed der rhetorica op het redebeleid te onderschatten, meermalen ten aanzien van hetgeen Augustinus leerde, hebben misgetast⁵³).

Ook het isocolon behoort tot zijn geliefde figuren, reeds terstond al, omdat het de meest doeltreffende inkleeding biedt van de antithese. Maar ook het tricolon en cola-verbindingen van grooteren omvang kenmerken Augustinus' stijl. Zij stelden hem in staat om kernachtige gedachten in korte bewoordingen uit te drukken en door juxtapositie den gedachtengang gemakkelijk volgbaar te doen voortschrijden. Meer dan de klassieke periode, wier beheerschende gedachte, wegduikend onder subordinaties van verschillende orde, weer bovenkomt en zichzelf afrondt, in haar schematisch uiterlijk de voorstelling wekkend van den cirkel, is de Augustinische volzin met haar inhoudrijke gecoördineerde zinsdeelen, wier gedachten niet terugwijzen, maar steeds voortijlen, zoodat het geheel schematisch door een golflijn zou kunnen worden voorgesteld, geschikt om den onafgebroken gedachtenstroom van den bisschop van Hippo vorm te geven.

Het gedachtenrhythme van de antithese, naar buiten tredend in het zinsrhythme van het isocolon, werd voor het schoonheidsgevoel van het antieke oor geacheveerd door het homoioteleuton. Vooral in het gesproken woord van Augus-